

Розділ 1. Основи військового права.

Тема 1. Основи військового законодавства.

Заняття 1. Правові засади військового будівництва в Україні.

- **НАВЧАЛЬНА МЕТА:**

- Вивчити зміст, особливості, принципи військового будівництва в Україні.

- **НАВЧАЛЬНІ ПИТАННЯ:**

- 1. Зміст та особливості військового будівництва як галузі державної діяльності.
- 2. Принципи військового будівництва, їх класифікація та правові форми закріплення

Інформаційне забезпечення:

- Конституція України.
- Постанова Верховної Ради від 11. 10. 1991 № 1659 – 7 “Про Концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України”.
- Воєнна доктрина України затверджена Постановою Верховної Ради від 15.06 2004р зі змінами, внесеними Указом Президента України від 21 квітня 2005року № 702/2005.
- Закон України “Про оборону України” від 6.12.1991 р. (в ред. від 5.10.2000 р. № 2020 – 3).
- Закон України “Про Збройні Сили України “ від 06.12.1991р. (в ред. від 05.10.2000р.).
- Закон України “Про військовий обов’язок та військову службу“(березень 1992р) із змінами, внесеними згідно із Законом №1073 – VI (1073 – 17) від 05.03.2009 .
- 8. Основи законодавства України. Нова книга. 2002. Підручник
- 10.Положення " Про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України" затверджено Указом Президента України від 19 грудня 2008 року № 1153/2008
- 11. Державна програма реформуванняреозвитку Збройних Сил України на 2011 – 2015р.р, затверджено та введено в дію Указом Президента України від 27 грудня 2005 року № 1862-25т/2005.

Перше питання
ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОГО БУДІВНИЦТВА ЯК
ГАЛУЗІ ДЕРЖАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- *Військове будівництво це система економічних, соціально-політичних, власне військових та інших заходів держави, що здійснюються в інтересах зміцнення її обороноздатності*
- Серцевиною військового будівництва в державі є створення військової організації, будівництво і зміцнення Збройних Сил.
- *До воєнної організації держави відносяться: **Збройні сили України - основа воєнної організації держави**, Прикордонні війська України, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, війська Цивільної оборони України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України, а також відповідні правоохоронні органи.*

Етапи військового будівництва в Україні

- 1 етап – формування основ ЗС України (з 1991 по 1996 рр.);
- 2 етап – подальше будівництво ЗС України (з 1997 по 2000 рр.), під час якого виконувалася Державна програма будівництва та розвитку З С України, початково розрахована на 1997-2005 рр. Проте з огляду на зміни, що сталися в Україні та світі наприкінці ХХ століття до названої програми були внесені корективи та в липні 2000р прийнята друга Державна програма реформування та розвитку ЗС України на період до 2005р;
- 3 етап – реформування та розвиток ЗС України (з 2001 по 2005 рр.);
- 4 етап – виконання Державної програми розвитку ЗС України на 2006-2011рр.

Національне військове законодавство формується з перших днів незалежності України.

Першим нормативно-правовим актом у цій сфері стала прийнята 24 серпня 1991р. Верховною Радою України Постанова "Про військові формування на Україні", згідно з якою всі військові формування, дислоковані на території держави, були підпорядковані Верховній Раді, а перед Урядом поставлене завдання утворити Міністерство оборони та започаткувати створення Збройних Сил України та інших військових формувань.

Названа Постанова поклала початок першому етапу військового будівництва, що тривав до 1996р.

Для першого етапу було характерним одночасне формування правових основ діяльності Збройних Сил та інших військових формувань України, реорганізація їх структур, створення відповідних систем управління, забезпечення інших елементів, необхідних для їх функціонування.

На цьому етапі були прийняті основоположні правові акти, що впорядковували структуру сектору безпеки і оборони України:

Концепція оборони та будівництва Збройних Сил України, схвалена Постановою Верховної Ради України від 11 жовтня 1991р.;

закони України "Про Національну гвардію України" (листопад 1991р.),

"Про Прикордонні війська України" (листопад 1991р.),

"Про оборону України" (грудень 1991р.), "Про Збройні Сили України" (грудень 1991р.),

"Про альтернативну (невійськову) службу" (грудень 1991р.),

"Про Службу безпеки України" (березень 1992р.),

"Про загальний військовий обов'язок і військову службу" (березень 1992р.),

"Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України" (березень 1992р.),

"Про Цивільну оборону України" (лютий 1993р.),

Воєнна доктрина України затверджена Постановою Верховної Ради від 19.10.1993 р.

Цими правовими актами було врегульоване питання загальновійськового обов'язку та військової служби, альтернативної (невійськової) служби, затверджені проекти статутів Збройних Сил, що позитивно вплинуло на наступне реформування Збройних Сил.

Проголошуючи свою першу воєнну доктрину, яка мала оборонний характер, Україна виходила із того, що вона не є потенційним противником жодної конкретної країни. Свою воєнну безпеку Україна розглядає як стан воєнної захищеності національних інтересів в умовах потенційної та реальної загрози.

Воєнна доктрина України стала складовою частиною концепції національної безпеки і становила сукупність затверджених Верховною Радою України загальних положень і принципів щодо організації та забезпечення безпеки особи, народу і держави шляхом політичних, дипломатичних, економічних та воєнних заходів.

В воєнно-політичному аспекті головною метою воєнної політики України є гарантування національної безпеки України від зовнішньої воєнної загрози, відвернення війни, підтримання міжнародного миру і безпеки.

Україна будує свої відносини з іншими державами на основі принципів: рівноправності; взаємоповаги; невтручання у внутрішні справи; та інших загально визнаних принципів і норм міжнародного права.

Прийняття 28 червня 1996р. Конституції України, що законодавчо визначила статус України як суверенної, незалежної, демократичної, правової держави, зумовило необхідність розробки обґрунтованої державної програми розвитку Збройних Сил, яка б не лише визначила напрями та пріоритети їх реформування, а й збалансувала б завдання, структуру, чисельність Збройних Сил та інших військових формувань відповідно до реальних і потенційних загроз і викликів національній безпеці України у воєнній сфері, а також економічних можливостей держави.

У січні 1997р. Указом Президента України була затверджена Державна програма будівництва та розвитку Збройних Сил України на період до 2005р., з прийняттям якої розпочався другий етап воєнної реформи.

Характерною рисою цього етапу стало вдосконалення законодавства в напрямі детальної регламентації всіх аспектів діяльності в секторі безпеки і оборони. Протягом 1997-2000рр. були прийняті 25 законів, які врегулювали питання організації оборони держави, мобілізації та мобілізаційної підготовки, правового режиму воєнного та надзвичайного станів, встановили порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України, а також процедуру відрядження підрозділів Збройних Сил до інших держав, визначили порядок державного оборонного замовлення, правового режиму майна та господарської діяльності у Збройних Силах. .

З огляду на зміни, що сталися наприкінці ХХ століття в Україні та світі загалом. Президентом України - Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України було прийняте рішення про внесення коректив до зазначеної Програми. ***Указом Президента України №927 від 28 липня 2000р. була затверджена друга Державна програма реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005р., що набула чинності 1 січня 2001р. та започаткувала третій етап військового будівництва в Україні.***

Для третього етапу характерним є **вдосконалення законодавства, що стосується всієї Воєнної організації держави.**

Були законодавчо уточнені та розподілені функції і повноваження військових формувань, визначені функції невійськових і воєнізованих формувань,

З цією метою прийняті закони України: "Про розвідувальні органи України" (березень 2001р.), "Про основи національної безпеки України" (червень 2003р.), "Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави" (червень 2003р.), "Про Державну прикордонну службу України" (квітень 2003р.), "Про Державну спеціальну службу транспорту" (лютий 2004р.), "Про правові засади цивільного захисту" (червень 2004р.) та ін.

Питання військового будівництва в Україні на цьому етапі дістали нормативне закріплення у **Стратегічному оборонному бюлетені України на період до 2015р.**, опублікованому після затвердження Указом Президента України №670 від 22 червня 2004р. У

Стратегічному оборонному бюлетені наведені результати глибокого аналізу поточного стану військових формувань України та його відповідності сучасній воєнно-стратегічній ситуації, а також визначені шляхи перебудови оборонної сфери держави відповідно до її стратегічних національних інтересів. Особливе місце у Стратегічному оборонному бюлетені відводиться реформуванню Збройних Сил на період до 2015р. У ньому поставлене завдання - на базі існуючих військ і сил створити армію нового типу. Згідно зі Стратегічним оборонним бюлетенем, передбачається, що головним шляхом нормативно-правового забезпечення загальних параметрів перспективної моделі Збройних Сил стане уточнення змісту існуючих і розробка нових внутрішньодержавних правових актів, які сприятимуть вступу України до НАТО. Протягом 2004р. з метою удосконалення нормативно-правової бази з питань оборони, забезпечення боєготовності Збройних Сил прийняті такі важливі закони та інші нормативно-правові акти у воєнній сфері:

Закон України "Про внесення зміни до статті 3 Закону України "Про Збройні Сили України" (червень), з набуттям чинності якого почався практичний етап структурної перебудови Збройних Сил із чотирьох

В червні 2004 року прийнята друга **Воєнна доктрина України** у зв'язку з тим що, за час, який минув з 19 жовтня 1993 р. всередині України та в її зовнішньому оточенні сталися суттєві зміни.

Найважливіші з них:

- прийняття Конституції України;
- удосконалення законодавчої бази з питань національної безпеки й оборони (в тому числі прийняття Законів України "Про основи національної безпеки України", "Про оборону України" та "Про Збройні Сили України" в новій редакції);
- затвердження та реалізація Державних програм у сфері військового будівництва;
- проведення адміністративної реформи;
- активізація процесу європейської та євроатлантичної інтеграції, визначення Україною стратегічного курсу на повноправну участь у цьому процесі.
- В новій Воєнній доктрині **проголошено відмову від позаблоковості у здійсненні зовнішньої політики**. Разом з тим, нова Воєнна доктрина передбачає ефективну державну політику у сфері національної оборони з діалектичним поєднанням мирних (невоєнних) і воєнних засобів відповідно до норм міжнародного права.

Загрози, для нейтралізації яких можуть залучатися ЗСУ:

- загрози суверенітету і територіальній цілісності України ;**
- політична нестабільність, воєнно-політичні конфлікти поблизу кордонів України;**
- ймовірність втягування України в регіональні збройні конфлікти або воєнне протистояння між іншими державами**
- неконтрольоване розповсюдження зброї масового ураження і технологій подвійного використання ;**
- міжнародний тероризм ;**
- загрози в інформаційній сфері та інформаційна безпека ;**
- порушення постачання життєво необхідних ресурсів ;**
- загрози для життя та безпеки громадян України .**

В червні 2004р.розроблена Державна програма розвитку Збройних Сил України на 2006 - 2011 роки, яку затверджено та введено в дію Указом В Президента України від 27 грудня 2005 року № 1862-25т/2005.

Структура Державної програми містить:

- аналіз сучасного стану Збройних Сил України, який, внаслідок їх невідповідності економічним можливостям держави та вкрай обмеженого фінансування, продовжує погіршуватися та характеризується низьким рівнем готовності військ (сил) до виконання завдань за призначенням;
- визначення нових цілей застосування та основних завдань Збройних Сил України, з врахуванням нових викликів і загроз у сфері безпеки;
- головні напрями та очікувані результати виконання заходів Державної програми розвитку, обрис Збройних Сил України на кінець 2011 року;
- основні заходи та завдання розвитку Збройних Сил України на 2006 - 2011 роки, з визначенням виконавців та термінів виконання;
- розрахунок обсягів фінансового забезпечення програми, оцінка можливих ризиків та наслідків їх недофінансування.

Державною програмою передбачено побудову перспективної системи управління ЗС України, яка буде відповідати уточненим завданням та визначеному бойовому складу військ (сил), а також максимально наближена до стандартів **НАТО**.

З цією метою у 2006 - 2011 роках сплановані такі заходи щодо створення:

- умов для поступового переходу на нову *трьох ланкову* систему управління ЗС України;
- нових органів управління - *Об'єднаного оперативного командування*, з покладанням на нього завдань оперативного планування та управління міжвидовими угрупованнями військ (сил), у тому числі миротворчими контингентами, та *Об'єднання сил забезпечення* з покладанням на нього функцій прийому, накопичення та утримання матеріально-технічних засобів, безпосереднього забезпечення ЗС України;
- цифрової інтегральної мережі зв'язку та основи Єдиної автоматизованої системи управління ЗС України.

Це дозволить створити необхідні умови та перейти до нової системи органів військового управління ЗС України, яка, в свою чергу, передбачає:

чіткий розподіл функцій щодо адміністративного управління, оперативного планування та управління, забезпечення військ (сил); *виключення дублювання та оптимізацію* кількості органів військового управління

Структура та бойовий склад ЗС України

- Генеральний штаб
- Сухопутні війська
- Повітряні сили
- Військово-морські сили
- Об'єднання, з'єднання, в / ч, навчальні заклади, установи, що не належать до видів

Функціональна структура ЗС України

1. Об'єднані сили швидкого реагування (до 29 тис., або 30% бойового складу ЗСУ)

- **Сили негайного реагування (до 6 тис. осіб).** Призначені для негайного реагування на загрози, стримування, недопущення та нейтралізації збройних конфліктів на стадії їх зародження. Укомплектовані особовим складом на 90% озброєнням та військовою технікою на 100%
- **Сили швидкого реагування (до 32 тис. осіб).** Призначені для нарощування (посилення) сил негайного реагування, створення угруповання ОСШР з метою адекватного реагування на рівень загроз, а у разі виникнення збройного конфлікту – недопущення переростання його в локальну війну. Укомплектовані о/с більш ніж на 70%, озброєнням та військовою техн. на 100%

2. Основні сили оборони (до 65 тис, або 70% бойового складу ЗСУ

- **Сили нарощування (до 20 тис. осіб).** Призначені для нарощування зусиль, підсилення, за необхідності, ОСШР при виконанні ними завдань ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту. Укомплектовані о/с до 50%, озброєнням та військовою техн. на 80%.
- **Сили стабілізації (до 45 тис. осіб).** Призначені для розгортання з'єднань і в/частин, необхідних для гарантованого виконання завдань ОСШР і силами нарощування, та мають бути готовими до застосування у усіх можливих формах ведення воєнних дій, завершення ліквідації збройного конфлікту та стабілізації обстановки. Укомплектовані о/с до 20%, озброєнням та військовою техн. на 60%.

3. З'єднання та військові частини, організації та установи що не належать до функціональних структур (до 49 тис)

Основні повноваження Верховної Ради України у сфері військових правовідносин(ст.85 Конст. Укр.)

- затверджує загальну структуру, чисельність визначає функції Збройних Сил України, Служби безпеки України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України;
- схвалює рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави чи про перебування підрозділів Збройних Сил інших держав на території України;
- затверджує протягом двох днів з моменту звернення Президента України укази про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації;
- оголошує за поданням Президента України стан війни й укладає мир, схвалює рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України.

Основні повноваження Президента України у сфері військових правовідносин

- призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань;
- здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави;
- очолює Раду національної безпеки і оборони України;
- вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та приймає рішення про використання Збройних Сил України у разі збройної агресії проти України;
- приймає відповідно до законів рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України.

Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом із питань національної безпеки і оборони при Президентові України. Рада національної безпеки і оборони України координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони.

Головою Ради національної безпеки і оборони є Президент України.

Персональний склад Ради національної безпеки і оборони України формує Президент України.

До складу Ради національної безпеки і оборони України за посадою входять Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України.

У засіданнях Ради національної безпеки і оборони України може брати участь Голова Верховної Ради України.

Рішення Ради національної безпеки і оборони України вводиться в дію Указами Президента України.

Компетенція та функції Ради національної безпеки і оборони України визначаються законом України "Про Раду національної безпеки і оборони України" від 5 .03.1998 р.

Кабінет Міністрів України відповідно до ст. 116 Конституції України та ст. 9 Закону України “Про оборону України” здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України:

- визначає потреби в оборонних витратах, забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України щодо фінансування заходів у сфері оборони у визначених обсягах;
- організовує розроблення і виконання державних програм розвитку Збройних Сил України, інших військових формувань та розвитку озброєння і військової техніки, інших програм (планів) з питань оборони;
- здійснює передбачені законодавством заходи щодо формування, розміщення, фінансування та виконання державного оборонного замовлення на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг для потреб Збройних Сил України, інших військових формувань;

- установлює порядок надання Збройним Силам України, іншим військовим формуванням у користування державного майна, в тому числі земельних (водних) ділянок, інших природних, енергетичних ресурсів, фондів, майна і послуг, використання повітряного і водного простору, морських і річкових портів, аеропортів та аеродромів (посадочних майданчиків), засобів зв'язку і радіочастотного ресурсу, комунікацій, інших об'єктів інфраструктури держави, навігаційної, топогеодезичної, метеорологічної, гідрографічної та іншої інформації, ведення геодезичних і картографічних робіт, необхідних для належного виконання покладених на ці органи функцій та завдань, як на платній, так і безоплатній основі, у грошовій та інших формах розрахунків;
- забезпечує комплектування особовим складом Збройних Сил України та інших військових формувань, здійснює заходи, пов'язані з підготовкою та проведенням призову громадян України на строкову військову службу;
- здійснює згідно із законодавством України заходи з мобілізаційної підготовки та мобілізації, створення державного матеріального резерву, резервного фонду грошових коштів, інших резервів для забезпечення потреб оборони держави;
- здійснює інші заходи.

У ст. 10 Закону України “Про оборону України “визначені основні функції Міністерства оборони України, як центрального органу виконавчої влади, який забезпечує проведення в життя державної політики у сфері оборони, функціонуванні, бойовій та мобілізаційній готовності, боєздатності і підготовки Збройних Сил України до здійснення покладених на них функцій і завдань, а в ст. 11 визначаються функції Генерального Штабу Збройних Сил України.

Генеральний штаб Збройних Сил України є головним військовим органом із планування оборони держави, управління застосуванням Збройних Сил України, координації та контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, та правоохоронними органами у межах, визначених цим Законом, іншими законами України і нормативно-правовими актами Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України.

Особливості військового будівництва:

- Військове будівництво є напрямком військової діяльності, у якій безпосередньо втілюються функції оборони української держави
- Військове будівництво, крім того, є централізованим напрямком державної діяльності.
- Військове будівництво тісно пов'язано з усіма галузями національного господарства
- Військове будівництво визначається факторами зовнішнього порядку, тобто ступенем воєнної загрози для держави.

2. Принципи військового будівництва їх класифікація та правові форми закріплення

- Концепцією оборони та будівництва Збройних Сил України, Воєнною Доктриною, Законом України “Про Збройні Сили України” встановлені основні принципи створення, будівництва та діяльності Збройних Сил.

Соціально-
політичні

Організаційні

Виховні

Соціально-політичні принципи військового будівництва :

- вірність конституційному обов'язку та військовій присязі;
- верховенство права, законність та гуманність, повага до людини, її конституційних прав і свобод;
- гласність, відкритість для демократичного цивільного контролю;
- забезпечення державного соціально – економічного та соціально – правового захисту громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України, а також членів їх сімей;
- заборона створення і діяльності організаційних структур політичних партій.

Організаційні принципи військового будівництва :

- поєднання єдиноначальності і колегіального розроблення найбільш важливих рішень;
- комплектування шляхом призову громадян на військову службу та прийняття на військову службу за контрактом;
- збереження державної та військової таємниці;
- постійна бойова та мобілізаційна готовність;
- підзвітність конституційним органам законодавчої і виконавчої влади.

Виховні принципи військового будівництва :

- виховання військовослужбовців на патріотичних, бойових традиціях Українського народу;
- правове виховання;
- додержання військової дисципліни.